

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора педагогічних наук, професора Андрощук Ірини Василівни
на дисертацію Андросенка Артема Олександровича
«Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового
навчання і технологій в умовах магістерської підготовки»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми дослідження та зв'язок з відповідними планами галузей науки. Інтеграція України до європейського та світового культурно-освітнього простору, а також до глобалізованої виробничо-економічної спільноти висуває вимогу формування конкурентоспроможної національної системи освіти. Ефективне розв'язання актуальних освітніх завдань значною мірою залежить від наукового потенціалу, творчої ініціативи, інноваційного мислення та педагогічної майстерності фахівців. У цьому контексті сучасне реформування української освітньої системи орієнтоване на істотне розширення функціонального змісту професійної діяльності педагогів усіх рівнів освіти. Для викладача вже недостатньо володіти лише предметом і методикою його викладання – для досягнення професійної компетентності необхідний більш широкий спектр умінь і навичок.

Практика діяльності педагогічних університетів свідчить, що однією з ключових проблем є недостатній рівень готовності майбутніх учителів до самостійного прийняття обґрунтованих педагогічних рішень у змінних умовах сучасної школи. Сьогодення потребує від педагога не лише глибоких знань і професійної самовідданості, а й здатності науково організовувати освітній процес, дотримуючись принципів педагогічної етики, справедливості, оптимізму, толерантності тощо. Усе це підкреслює необхідність якісного вдосконалення процесу формування педагогічної майстерності в майбутніх учителів загальноосвітніх закладів, особливо в умовах освітніх трансформацій. У цьому зв'язку зростає значущість дослідження розвитку педагогічної майстерності у здобувачів освіти, які готуються до професійної діяльності у сфері трудового навчання і технологій, зокрема під час магістерської підготовки.

Технологічна галузь освіти відкриває широкі можливості для розвитку професійних компетентностей і педагогічної майстерності майбутніх учителів. Тому вдосконалення системи професійної підготовки вчителів трудового навчання і технологій у закладах вищої освіти має стати пріоритетом з огляду на відповідність сучасним вимогам до фахівців нового покоління.

Актуальність дослідження зумовлюється також запитами суспільства та ринку праці на розв'язання низки важливих суперечностей, що об'єктивно мають місце в педагогічній теорії й практиці і які дослідницею чітко визначені та у ході виконання роботи розв'язані.

Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка за темою кафедри технологічної і професійної освіти «Підготовка фахівців у закладах вищої освіти в умовах євроінтеграції» (номер державної реєстрації 0122U002010) та кафедри професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва «Розвиток педагогічної майстерності педагога професійного навчання в умовах освітніх трансформацій» (номер державної реєстрації 0019U000357).

Тему дисертації затверджено вченою радою Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (протокол № 3 від 20.10.2021) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 5 від 30.11.2021).

З огляду на наведені міркування, дослідження Андросенка Артема Олександровича є, на нашу думку, вчасним і актуальним, відповідає запитам і потребам сучасної педагогічної науки та практики, соціальному замовленню суспільства і ринку праці.

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації.

Дисертантом *вперше*: виявлено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки (підвищення мотивації до розвитку педагогічної майстерності здобувачів вищої освіти; запровадження завдань до практичної підготовки, що сприяють розвитку педагогічної майстерності майбутніх фахівців; удосконалення змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій у закладах вищої педагогічної освіти, спрямованого на розвиток їхньої педагогічної майстерності; застосування інноваційних технологій навчання у фаховій підготовці майбутніх учителів трудового навчання і технологій);

– розроблено модель розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки, що охоплює чотири взаємопов'язані блоки: методологічно-цільовий (мета, завдання, методологічні підходи, принципи), суб'єктний (науково-педагогічні працівники, здобувачі вищої освіти (магістранти)), змістово-технологічний (компоненти, зміст, етапи розвитку педагогічної майстерності, педагогічні технології, форми організації освітнього процесу, засоби навчання, методи) та оцінювально-

результативний (критерії, показники та рівні розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій, результат);

– розроблено навчально-методичний супровід розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки, що становить сукупність навчально-методичного забезпечення освітнього процесу, засобів навчання, спрямованих на реалізацію педагогічних умов і функціонування моделі розвитку досліджуваного феномену;

уточнено: сутність поняття «педагогічна майстерність майбутніх учителів трудового навчання і технологій», яку потрактуємо як інтегративну якість особистості, що базується на гармонійному поєднанні системи психолого-педагогічних, методичних і предметних знань, умінь, навичок, досвіду педагогічної діяльності, мотивів, цінностей, особистісних якостей (гуманістична спрямованість, ерудиція, справедливість, толерантність, принциповість, людяність, відповідальність, прагнення до самоорганізації, самоосвіти й саморозвитку тощо) і виявляється в її новаторстві, творчості, мобільності та спроможності до успішного розв'язання завдань технологічної освіти учнів;

– структуру педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій, уточнення полягає у виокремленні компонентів (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, особистісно-рефлексійний);

– критерії (мотиваційно-ціннісний, світоглядно-когнітивний, діялісно-технологічний, особистісно-рефлексійний), показники та рівні (початковий, середній, достатній, високий) розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки; уточнення полягає у визначенні окреслених категорій згідно з метою педагогічного дослідження;

удосконалено: навчально-методичний супровід процесу розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання та технологій в умовах магістерської підготовки; удосконалення полягає в доповненні змісту підготовки здобувачів освіти, визначенні специфічних принципів, добірї інноваційних технологій, форм і методів розвитку досліджуваної якості майбутніх фахівців;

подальшого розвитку набули: теоретичні положення щодо розвитку педагогічної майстерності майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої педагогічної освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз змісту дисертації, анотації та публікацій Андросенка Артема Олександровича дає підстави для висновку про наукову обґрунтованість і достовірність викладених авторкою результатів, що забезпечуються: чіткістю окреслених ознак дослідження;

коректністю постановки розглянутих завдань; обґрунтованістю вихідних положень, системним аналізом теоретичного матеріалу, виявленням причинно-наслідкових зв'язків між елементами досліджуваної проблеми; застосуванням відповідного наукового інструментарію.

Одержанню достовірних результатів наукового дослідження сприяло застосування комплексу теоретичних, емпіричних методів та методів математичної статистики. Підвищенню ступеня обґрунтованості отриманих результатів сприяло уважне вивчення джерельної бази дослідження, апробація матеріалів дисертації у виступах на науково-практичних конференціях, семінарах різного рівня.

Обґрунтовані Андросенка Артемом Олександровичем результати дослідження забезпечують новизну і вірогідність загальних висновків дисертації і загалом не викликають сумніву. Дисертація Андросенка Артема Олександровича виконана на належному науковому рівні, що підтверджує володіння здобувачкою теорією досліджуваної проблеми і відповідними методами наукового пошуку.

Значення для науки і практики одержаних автором результатів. Дослідження Андросенка Артема Олександровича містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати розв'язують низку важливих загальнопедагогічних завдань.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробленні й упровадженні в освітній процес професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій за ОС «Магістр» у закладах вищої педагогічної освіти навчально-методичного супроводу розвитку їхньої педагогічної майстерності, що передбачає доповнення змісту освітніх компонентів («Інноваційна педагогіка», «Методика технологічної освіти», «Дослідження в технологічній освіті», «Інформаційні технології в дослідницькій діяльності») та завдань до педагогічних практик («Науково-педагогічна в закладах загальної середньої або передвищої освіти (на робочому місці вчителя технологій)», «Науково-дослідницька») складником, спрямованим на розвиток педагогічної майстерності; авторського вибіркового освітнього компонента «Педагогічна майстерність учителів технологій» (навчальна й робоча програми, силабус, конспекти лекцій, плани практичних занять, завдання для самостійної роботи здобувачів освіти, система оцінювання навчальних досягнень студентів тощо); авторського навчально-методичного посібника «Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій»; методичних розробок занять, виховних заходів; діагностичного інструментарію для визначення рівнів розвитку компонентів педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій.

Результати дослідження можуть бути використані для подальшого вдосконалення теоретичних і методичних засад фахової підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій; підготовки посібників, програм освітніх компонентів; у системі післядипломної педагогічної освіти; у професійній діяльності вчителів ЗЗСО та науково-педагогічних працівників ЗВО, які здійснюють підготовку фахівців за предметною спеціальністю 014.10 Середня освіта (Трудове навчання і технології).

Практична значущість дисертації підтверджується довідками про впровадження результатів дослідження в освітній процес Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (довідка № 172 від 21.01.2025), Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (довідка № 05-16/151 від 30.12.2024), Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка (довідка № 61-н від 12.12.2024), Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (довідка № 972/01-50/02 від 04.03.2025).

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Структура дисертації відповідає чинним нормативним вимогам і складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (усього 435 найменувань, з них 29 іноземними мовами) та 22 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 345 сторінок, із них 197 сторінок основного тексту. Робота містить 15 таблиць, 10 рисунків.

Перший розділ дисертації *«Теоретичні основи розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки»* демонструє обізнаність дослідника з рівнем розробленості проблеми розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій. Важливим для дослідження є висвітлення результатів аналізу проблеми розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій у педагогічній теорії та практиці.

Висока якість аналізованого нами дисертаційного дослідження проявляється і в тому, що автором сформульовано власне визначення педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій як інтегративної якості особистості, що базується на гармонійному поєднанні системи психолого-педагогічних, методичних і предметних знань, умінь, навичок, досвіду педагогічної діяльності, мотивів, цінностей, особистісних якостей (гуманістична спрямованість, ерудиція, справедливість, толерантність, принциповість, людяність, відповідальність, прагнення до самоорганізації, самоосвіти й саморозвитку тощо) і виявляється в її новаторстві, творчості, мобільності та спроможності до успішного розв'язання завдань технологічної освіти учнів.

Запропоноване визначення сформульоване на основі законів формальної логіки, аналізу суміжних понять у науковій літературі та виокремлених нами суттєвих родової ознак, що, на нашу думку, найповніше відображає сутність досліджуваного феномену: систему психолого-педагогічних, методичних і предметних знань майбутніх фахівців; система вмінь, навичок, досвіду педагогічної діяльності, мотивів, цінностей, особистісних якостей (гуманістична спрямованість, ерудиція, справедливість, толерантність, принциповість, людяність, відповідальність, прагнення до самоорганізації, самоосвіти й саморозвитку тощо) майбутніх фахівців; новаторство, творчість й мобільність та спроможність до успішного розв'язання завдань технологічної освіти учнів.

Вельми цікавим є підхід до визначення дослідником поняття «розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій» як цілісний, послідовний і креативно спрямований процес набуття здатностей, що надає фахівцю можливість професійно-особистісного становлення відповідно до вимог програми магістерської підготовки за предметною спеціальністю 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології).

Наукову цінність становить обґрунтована автором структура педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій як сукупність мотиваційно-ціннісного, когнітивного, діяльнісного та особистісно-рефлексійного компонентів. На основі виділених компонентів виокремлено критерії, показників й схарактеризовано рівні розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій: початковий, середній, достатній, високий.

У другому розділі *«Методичні основи розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки»* обґрунтовано педагогічні умови, схарактеризовано модель та навчально-методичний супровід розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки.

Науковий інтерес становить розроблена авторська модель, що схематично відображає процес розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки, а також містить знання про нього. Вона складається з таких блоків: методологічно-цільового, суб'єктного, змістово-технологічного та оцінювально-результативного. Підтримуємо автора, щодо того, що обґрунтовані педагогічні умови сприяють розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки (підвищення мотивації до розвитку педагогічної майстерності здобувачів вищої освіти;

запровадження завдань практичної підготовки, що сприяють розвитку педагогічної майстерності майбутніх фахівців; удосконалення змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій у закладах вищої педагогічної освіти, спрямованого на розвиток їхньої педагогічної майстерності; застосування інноваційних технологій навчання у фаховій підготовці майбутніх учителів трудового навчання і технологій).

Спроектowana автором модель відображає етапи розвитку зазначеного феномену (мотиваційно-цільовий, діяльнісний, діагностичний) й реалізується через педагогічні технології (цифрові, дистанційного навчання, штучний інтелект, ігрові, кейс-технології); форми організації освітнього процесу (дискусійні (проблемні лекції, практичні, семінарські й лабораторні заняття), інтерактивні (кейс-ситуації, круглі столи, майстер-класи, тренінги тощо)); методи: узвичаєні (словесні, наочні, практичні, репродуктивні), інноваційні (евристичне навчання, імітаційно-ігрові, діалогічні, інтерактивні, проблемні, дослідницький тощо); засоби навчання (навчальні посібники, фахові періодичні видання, електронні інформаційні ресурси, презентації, відеоматеріали, тести тощо).

Важливим в теоретичному і практичному вимірах є розроблений дисертантом навчально-методичний супровід розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки, що охоплює вдосконалення змісту професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій: доповнення окремих тем освітніх компонентів «Інноваційна педагогіка», «Методика технологічної освіти», «Дослідження в технологічній освіті», «Інформаційні технології в дослідницькій діяльності» та ін. питаннями, що стосуються розвитку педагогічної майстерності майбутніх фахівців; упровадження дисципліни за вибором «Педагогічна майстерність учителів технологій»; розроблення завдань з розвитку педагогічної майстерності для програм педагогічної практики; підготовка авторського навчально-методичного посібника «Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій».

Третій розділ дисертації *«Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки»* висвітлює організацію та методикку експериментальної роботи, результати констатувального і формувального етапів експерименту.

Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій на констатувальному та формувальному етапах педагогічного експерименту

дозволяє стверджувати, що відбулися суттєві позитивні зрушення в рівнях розвитку зазначеної якості. Так, результати тестування показали зменшення кількості респондентів, які перебувають на початковому і середньому рівнях розвитку мотиваційно-ціннісного компонента педагогічної майстерності. Таких респондентів стало в ЕГ 36,5 % (на початку експерименту було 51,7 %). Значного поліпшення зазнали достатній і високий рівні розвитку цього компонента педагогічної майстерності магістрантів, що збільшилися до 63,5 % (на початку експерименту було 48,3 %). Суттєво збільшилася частка здобувачів вищої освіти, що мають високий рівень розвитку когнітивного компонента педагогічної майстерності: на початку експерименту було 18,8 %, стало – 27,0 %, водночас відсоток респондентів з початковим рівнем зменшився з 20,0 % до 14,1 %.

Результати аналізу експериментальних даних показали суттєві зміни в рівнях розвитку діяльнісного компонента педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій. Зокрема, на 10,6 % і 4,7 % зменшилася частка здобувачів освіти ЕГ, які перебувають на початковому і середньому рівнях відповідно, тоді як частка магістрантів із достатнім і високим рівнями розвитку цього компонента педагогічної майстерності збільшилася на 5,9 % і 9,4 % відповідно.

Одержані дисертантом результати достатньо переконливо представлено у висновках до розділів та загальних висновках. У додатках представлено матеріали, що конкретизують й уточнюють важливі аспекти рецензованого дослідження.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях. За матеріалами дисертації опубліковано 41 наукову працю (з них 36 одноосібні): 2 статті в міжнародних періодичних виданнях, що індексуються в наукометричних базах Scopus та Web of Science; 5 статей у наукових фахових виданнях України з педагогічних наук (категорія «Б»); 1 навчально-методичний посібник; 1 розділ колективної монографії, 30 публікацій у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, 2 публікації, що додатково відображають результати дослідження.

Наукові результати дослідження, представлені автором, є самостійними та одноосібними. У публікаціях, підготовлених у співавторстві, дисертанту належить: виокремлення, ранжування та обґрунтування педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів технологій в умовах магістерської підготовки [7], обґрунтування феномену англомовної комунікативної компетентності як важливого складника педагогічної майстерності майбутніх учителів в Україні [8], дослідження впливу цифрових технологій на ефективність розвитку педагогічної майстерності майбутніх

учителів трудового навчання і технологій [2], розкриття значення STEM-технологій у процесі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій [3], дослідження сформованості мотиваційно-ціннісного компонента готовності майбутніх учителів трудового навчання і технологій до розвитку педагогічної майстерності [41]. У дисертації не використовувалися ідеї і розробки, що належать співавторам.

Ідентичність змісту анотації і основних положень дисертації.
Структурна побудова і зміст анотації українською та англійською мовами ідентичні основним положенням дисертації.

Дискусійні положення та зауваження до змісту роботи.

Оцінюючи позитивно дисертаційне положення, вважаємо за потрібне висловити певні побажання та зауваження дискусійного характеру:

1. На стор. 95 дисертації під час опису педагогічної умови «Підвищення мотивації до розвитку педагогічної майстерності здобувачів вищої освіти» автор виокремлює основні аспекти освітнього процесу, що сприятимуть підвищенню мотивації майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки, серед яких зазначено «контекстне спрямування освітніх компонентів». Уважаємо, що наукову цінність роботи посилює обґрунтування виокремлення цього аспекту.

2. Одним із показників мотиваційно-ціннісного критерію розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій є прагнення підпорядковувати всі професійні дії інтересам та потребам учнів на уроках трудового навчання і технологій. Утім позаурочна діяльність учнів у цьому аспекті, на нашу думку, є не менш важливою в процесі розвитку педагогічної майстерності майбутніх педагогів, а тому доцільно було приділити увагу і цьому аспекту також.

3. У першому розділі дисертації проаналізовано освітні програми другого (магістерського) рівня вищої освіти семи університетів України з предметної спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання і технології). Експериментальне дослідження здійснено на базі децю інших закладів вищої освіти: Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка, Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка. Доцільно було б обґрунтувати, чим було зумовлено вибір закладів освіти для проведення педагогічного експерименту.

4. На нашу думку, у дисертації варто було б детальніше проілюструвати застосування принципу самоорганізації в контексті проблеми розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів». Дисертаційна робота Андросенка Артема Олександровича «Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки» є завершеним, самостійним, актуальним дослідженням, що має вагоме теоретичне і прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а її автор Андросенко Артем Олександрович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри технологічної та
професійної освіти і декоративного
мистецтва

Хмельницького національного університету

Ірина АНДРОЩУК

Підпис Ірини Андрощук засвідчую

Проректор з наукової роботи

Олег СИНЮК